

*Кучеренко Марія Олегівна,
студентка 2 курсу бакалаврату, «Право»
навчально-наукового інституту права та психології
Національна академія внутрішніх справ*
Науковий керівник:
*Науменко Сергій Геннадійович,
доцент кафедри економіко-правових дисциплін
навчально-наукового інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ
доктор філософії в галузі права*

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗБАР'ЄРНОСТІ НА РИНКУ ПРАЦІ ДЛЯ ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ: ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Зміни в системі національної економіки України під впливом правового режиму воєнного стану додають нових складних вимог до соціально-трудових відносин. Формування безбар'єрності на ринку праці перестало бути питанням виключно гуманітарної політики чи соціальної благодійності. Наразі - це фундаментальний економічний та оборонний інтерес з боку держави. Ефективна інтеграція осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та, в першу чергу, ветеранів і ветеранок війни у трудову зайнятість є базовою умовою збереження людського капіталу та відновлення ВВП України. Центральним елементом цього процесу має виступати модернізація нормативно-правових актів, які, зокрема, мають трансформувати законодавці від радянської моделі квотування та «пасивних виплат» до реальних фінансово-економічних стимулів для суб'єктів господарювання.

Базовим вектором формування безбар'єрного простору є Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, в якій визначено економічну безбар'єрність як спосіб надання всім громадянам (незалежно від віку, статі чи стану здоров'я) рівних умов для працевлаштування, суб'єктності у бізнесі та фінансової незалежності [1]. На виконання цієї Стратегії Кабінетом Міністрів України затверджено системний План заходів, що спрямований на усунення формальних та ментальних бар'єрів при доступі до робочих місць [2].

Сучасна парадигма державного регулювання сфери зайнятості населення характеризується переорієнтацією правових механізмів на пряму фінансову підтримку суб'єктів господарювання, які здійснюють адаптацію виробничої інфраструктури до потреб вразливих категорій громадян. Відповідно до Закону України «Про зайнятість населення», законодавець запровадив компенсаційні механізми для суб'єктів господарювання [3]. Зокрема, ключовим практичним інструментом є Порядок надання роботодавцям компенсації фактичних витрат за

облаштування робочих місць працевлаштованих осіб з інвалідністю, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України № 893 [4].

Даний нормативно-правовий акт дозволяє роботодавцям компенсувати значні суми (до 15 мінімальних заробітних плат за облаштування робочого місця для особи з інвалідністю I групи та до 10 — для II групи) за придбання спеціальних меблів, транспортерів, брайлівських дисплеїв, допоміжних звукових та оптичних пристроїв чи адаптованого програмного забезпечення. Таким чином, фінансово-правові та бюджетні інструменти виступають дієвим регулятором подолання фізичних та цифрових бар'єрів у виробничому середовищі.

Окремим, надзвичайно важливим та комерційно привабливим для бізнесу треком є реалізація урядового проєкту «єРобота». Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 738, держава виділяє безповоротні гранти («Власна справа») на створення або розвиток бізнесу, зокрема спеціальні програми підвищеного фінансування для ветеранів, ветеранок та членів їхніх сімей [5]. Обов'язковою умовою надання гранту є створення нових робочих місць, що автоматично стимулює залучення інших вразливих груп населення до трудової діяльності. Окрім того, дієвими є норми щодо компенсації єдиного внеску (ЄСВ) за працевлаштування неконкурентоспроможних на ринку праці громадян, що суттєво знижує фінансове навантаження на малий та середній бізнес.

Поруч із фізичною та фінансовою доступністю, не менш важливою є інформаційна та цифрова безбар'єрність на ринку праці. Завдяки модернізації сервісів Державної служби зайнятості та Міністерства цифрової трансформації України, доступ до вакансій, подача заявок на отримання ваучерів на навчання чи перекваліфікацію (особливо для осіб старше 45 років та ВПО) здійснюється через Портал Дія у декілька кліків. Це відповідає вимогам ДСТУ EN 301 549:2022 щодо доступності вебсайтів та мобільних додатків для користувачів із порушеннями зору, слуху чи когнітивних функцій [6].

Перспективи та виклики. Попри прогресивні кроки, ключовою правовою колізією залишається застарілий підхід статті 19 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» щодо 4% нормативу (квоти) працевлаштування, який часто призводить до формального «колекціонування трудових книжок» замість реального створення безбар'єрного робочого простору. Сучасний бізнес потребує заміни штрафних санкцій на гнучку систему податкових пільг (наприклад, зниження ставки податку на прибуток або ПДВ для підприємств, де понад 30% персоналу становлять ветерани чи особи з інвалідністю). Також критично важливим є впровадження правового регулювання розумного пристосування під час дистанційної (віддаленої) роботи, що дозволить залучати маломобільні групи населення до високооплачуваних секторів економіки (ІТ, фінансовий консалтинг, аналітика) без прив'язки до географічного розташування офісу.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що:

1. Правове забезпечення безбар'єрності на ринку праці України перебуває на етапі докорінної трансформації від карально-квотної моделі до моделі економічного стимулювання та інклюзивного партнерства держави і бізнесу.

2. Фінансово-правові інструменти, такі як грантові програми «єРобота» та прямі бюджетні компенсації за облаштування робочих місць, доводять свою ефективність, конвертуючи соціальну відповідальність бізнесу в конкретні фінансові преференції.

3. Перспективи розвитку законодавства у цій сфері мають полягати в модернізації правового регулювання працевлаштування осіб з інвалідністю, розширенні нормативних засад цифрової інклюзії, а також у створенні комплексних правових механізмів соціально-психологічної адаптації робочих місць до потреб ветеранів війни, що виступає фундаментальною передумовою забезпечення стійкості національної економіки в період післявоєнного відновлення.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-p> (дата звернення: 17.05.2026).

2. Про затвердження плану заходів на 2024–2025 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 квітня 2024 р. № 372-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/372-2024-p> (дата звернення: 17.05.2026).

3. Про зайнятість населення : Закон України від 05 липня 2012 р. № 5067-VI : станом на 1 травня 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17> (дата звернення: 17.05.2026).

4. Деякі питання надання роботодавцям компенсації фактичних витрат за облаштування робочих місць працевлаштованих осіб з інвалідністю : Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2023 р. № 893. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/893-2023-p> (дата звернення: 17.05.2026).

5. Деякі питання надання грантів бізнесу : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 червня 2022 р. № 738. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-2022-p> (дата звернення: 17.05.2026).

6. Інформаційні технології. Засоби доступності для ICT продуктів та послуг (ДСТУ EN 301 549:2022) : Наказ Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» від 15 серпня 2022 р. № 149. URL: <https://online.budstandart.com> (дата звернення: 17.05.2026).